

'Bullennattern, Gophernattern, Kiefernattern. Die Gattung Pituophis'.

Jan-Cor Jacobs

Wie jaarlijks de Slangendag bezoekt, weet dat slangen onderhevig zijn aan mode. Waren het een jaar of tien geleden vooral morphs van de rode rattenslang (*Pantherophis guttatus*) die de beurzen domineerden en gretig aftrek vonden, de laatste jaren zijn het met name koningspythons (*Python regius*) en boa's.

Maar door de jaren heen zijn er altijd enkele soorten geweest, die bij een kleine groep liefhebbers het hart sneller doen slaan. Zoals de slangen van het geslacht *Pituophis*. De goffer- en stierslangen zijn op elke reptielenbeurs wel aan te treffen, zij het mondjesmaat. Wie weet komt daar spoedig verandering in, want de twee Duitse *Pituophis*-specialisten Dieter Hirschhorn en Bernd Skubowius hebben al hun kennis over hun lievelingsdieren gebundeld in een formidabel en uitermate lezenswaardig boek: *Bullennattern, Gophernattern, Kiefernattern. Die Gattung Pituophis*. Na het lezen van dit standaardwerk - want zo mag het gerust worden betiteld - is het bijna onvermijdelijk

BOEKBESPREKING

BOOK REVIEW

Dieter Hirschhorn and Bernd Skubowius, 'Bullennattern, Gophernattern, Kiefernattern. Die Gattung Pituophis'. Natur und Tier Verlag, Münster, 2011.
Retail price: € 24,80.

Jan-Cor Jacobs

Anyone who visits Snake Day every year knows that snakes are subjected to fashion. A year or ten ago the main interest was in the morphs of the red corn snake (*Pantherophis guttatus*) which dominated the snake fairs, in recent years the focus has shifted to the ball python (*Python regius*) and boas.

Through the years there were always a few species which made the hearts beat faster of species specific fans. Like the snakes which belong to the genus *Pituophis*. You will find for instance gopher snakes and bull snakes at practically every reptile fair, just a few though. Who knows, this may soon change, because the two German *Pituophis* specialists, Dieter Hirschhorn and Bernd Skubowius, have bundled all their knowledge about their favourite animals, in a formidable, and well worth reading, book: *Bullennattern, Gophernattern, Kiefernattern. Die Gattung Pituophis*. After reading this information - this may be safely termed this way - it's almost unavoidable to withdraw your whole bank account and set sail to the nearest reptile store or fair to become the proud owner of one or more of the described snakes. Be warned!

Hirschhorn and Skubowius have in fact written a very classic terrarium book, which as every book should, starts with an intro, where both authors briefly describe their

om de bankrekening te plunderen en koers te zetten naar de eerste en beste reptielenwinkel of -beurs om één of meer van de beschreven slangen om de kop te tikken. Men is dus gewaarschuwd!

Hirschhorn en Skubowius hebben in feite een erg klassiek terrariumboek geschreven, dat keurig met een voorwoord begint, waarin beide auteurs hun eerste ervaringen met *Pituophis* kort beschrijven. Zo kocht Hirschhorn zijn eerste *Pituophis* al in 1981, zodat hij zich inmiddels op ruim dertig jaar ervaring kan beroemen. Ook Skubowius is een oude rot; bij hem gaan de ervaringen met *Pituophis* terug tot aan het eind van de jaren '80. En nog altijd zijn beide heren verslingerd aan deze vaak imposante slangen. Na het voorwoord volgt een hoofdstuk algemene informatie, waarin wordt vermeld dat de informatie in het boek hoogst actueel is (stand winter 2010!). Echter, de auteurs verwijzen al direct in dit hoofdstuk naar een artikel van Frank T. Burbrink & Robert Lawson, 'How and when did Old World rat snakes disperse into the New World?' In dit artikel uit 2007, dat volgens de literatuurindex zelfs uit 2008 stamt, worden enkele soorten, waaronder *Pantherophis guttatus*, overgeheveld naar het geslacht *Pituophis*. In hun boek beperken de beide auteurs zich echter tot het geslacht *Pituophis* in strikte zin. Een verstandig besluit, omdat de naamgeving van slangen de laatste jaren aan veel veranderingen onderhevig is en lang niet alle wetenschappers elke suggestie tot overheveling in een ander geslacht op basis van bijvoorbeeld DNA-onderzoek volgen. Zo heeft bij mijn weten het voorstel de rode rattenslang in te delen in het geslacht *Pituophis* vrijwel nergens gehoor gekregen. In het algemene hoofdstuk gaan de beide auteurs nog wat dieper in op de systematiek en naamgeving, waarbij zij opnieuw enkele andere studies aanhalen, die al dan niet meerdere soorten tot het geslacht *Pituophis* rekenen. Hirschhorn en Skubowius volgen echter de 'klassieke' weg en gaan uit van vijf soorten en achttien ondersoorten. Na het algemene hoofdstuk, volgt een hoofdstuk over het geslacht *Pituophis*. Dit

first experiences with *Pituophis*. Hirschhorn bought his first *Pituophis* back in 1981, so now he can rely on his somewhat more than thirty years of experience. Skubowius is also a 'veteran' on this subject; his experiences with *Pituophis* go back to the end of the '80's. And both gentlemen are still hooked on these, often impressive, snakes.

After the intro, follows a chapter regarding some general information, which states that the information in this book is very up-to-date (dated winter 2010!). Even though this statement has been made the authors refer in this chapter to an article of Frank T. Burbrink & Robert Lawson, 'How and when did Old World rat snakes disperse into the New World?'. This article dates from 2007 and, according to the literature index, dates from 2008. Some species, including *Pantherophis guttatus*, are transferred to the genus *Pituophis*. In their book, however, both authors restrict the information to the genus *Pituophis* in the strictest sense. A wise decision, because the classification of snakes has changed a lot during the last years and not every scientist follows the suggestion to change the classification based on DNA research for example. To my knowledge, the suggestion to classify the red corn snake in the genus *Pituophis* has received almost no response. In the general information chapter, both authors talk more specifically about the system of classification and naming, where they again cite several other studies, which assign multiple snakes to the *Pituophis* genus. Hirschhorn and Skubowius decided to walk the 'classical' way and base their work on five species and eighteen subspecies.

After the general information chapter, follows a chapter about the genus *Pituophis*. This part of the book is extremely interesting; here they describe the natural habitat of the snakes, with a lot of pictures showing their natural habitat. One of their favourite prey items, the gopher, receives the necessary attention. The size of some of these

deel van het boek is buitengewoon interessant, omdat hierin de natuurlijke habitat van de slangen worden beschreven, met veel foto's van de natuurlijke leefomgeving. En één van de favoriete prooien, de goffer of wangzakrat, krijgt de nodige aandacht. Het formaat van sommige van deze knagers is indrukwekkend en verklaart tevens de afmetingen van sommige *Pituophis*-soorten. Natuurlijk komt de verzorging van *Pituophis* in het terrarium uitgebreid aan bod. De ervaren slangenhouder zal in dit uitgebreide deel van het boek niet veel nieuwe informatie tegenkomen, maar de auteurs hebben zich er zeker niet met een jantje-van-leiden van afgemaakt. Buitengewoon zorgvuldig en uitgebreid gaan zij in op vrijwel alle aspecten van de verzorging. Afgesloten wordt dit hoofdstuk met een overzicht van alle bekende morphs (door selectief kweken verkregen variaties in kleur en/of tekening). Dat zijn er inmiddels heel wat, waardoor ook liefhebbers van morphs bij dit geslacht inmiddels aan hun trekken kunnen komen. Echter, de auteurs plaatsen wel een kanttekening bij deze ontwikkeling: het kruisen van ondersoorten, soorten of zelfs geslachten wijzen zij van de hand.

Het grootste deel van het boek, bijna honderd bladzijden, is ingeruimd voor de beschrijving van de vijf soorten en hun ondersoorten. Aan bod komen achtereenvolgens *Pituophis melanoleucus* (met de ondersoorten *P. m. melanoleucus*, *P. m. lodingi*, *P. m. mugitus*), *P. catenifer* (*P. c. catenifer*, *P. c. affinis*, *P. c. annectens*, *P. c. bimarisis*, *P. c. coronalis*, *P. c. deserticola*, *P. c. fuliginatus*, *P. c. insulanus*, *P. c. pumilis*, *P. c. sayi*, *P. c. vertebralis*), *P. ruthveni*, *P. deppei* (*P. d. deppei*, *P. d. jani*), *P. lineaticollis* (*P. l. lineaticollis*, *P. l. gibsoni*). Bij elke soort en ondersoort geven de auteurs een korte beschrijving en extra informatie over de verzorging en kweek. Ook geven zij zoveel mogelijk gegevens over het verspreidingsgebied, vaak vergezeld van een klimaatdiagram. Daarbij hebben zij al op pagina 14 een voorbeeld gemaakt voor het gebruik van dergelijke diagrammen. Immers, de gebruikte data zijn zelden afkomstig uit exact het biotoop

rodents is impressive and also explains the size of some *Pituophis*.

Needless to say they also extensively cover the care in the terrarium of *Pituophis*. The experienced snake keeper probably won't find a lot of new information in this extensive part of the book, but the authors have certainly not rushed through this chapter. Extremely carefully and comprehensively, they describe the different aspects of caring for these snakes. At the end of this chapter you will find a summary of all known morphs (obtained by selective breeding variations in colour and / or markings). This proved to be a fair amount, which provides fans of morphs plenty of choices. However, the authors have placed a side note with this development: the crossing of subspecies, species or even genus, is something they will not do.

The largest amount of the book, almost one hundred pages, has been used to describe the five species and their subspecies. Described is the *Pituophis melanoleucus* (with subspecies *Pituophis melanoleucus melanoleucus*, *Pituophis melanoleucus lodingi*, *Pituophis melanoleucus mugitus*), *Pituophis catenifer* (*Pituophis catenifer catenifer*, *Pituophis catenifer affinis*, *Pituophis catenifer annectens*, *Pituophis catenifer bimarisis*, *Pituophis catenifer coronalis*, *Pituophis catenifer deserticola*, *Pituophis catenifer fuliginatus*, *Pituophis catenifer insulanus*, *Pituophis catenifer pumilis*, *Pituophis catenifer sayi*, *Pituophis catenifer vertebralis*), *Pituophis ruthveni*, *Pituophis deppei* (*Pituophis deppei deppei*, *Pituophis deppei jani*), *Pituophis lineaticollis* (*Pituophis lineaticollis lineaticollis*, *Pituophis lineaticollis gibsoni*). For each species and subspecies the authors have written a summarised description and extra information regarding caring and breeding. Also they provide as much information they can about their natural range, often with its climate diagram. In addition, they have expressed reservations on page 14 for the use of such diagrams. After all, the data used is rarely taken from the

van de slangen, laat staan dat het gegevens betrekking hebben op het micro- of mesoklimaat. Niettemin geven zij wel een indicatie voor de jaarlijkse temperatuur- en vochtigheidscyclus die men in het terrarium zoveel mogelijk zou moeten nabootsen.

De foto's bij de soortbeschrijvingen zijn vrijwel zonder uitzondering van goede kwaliteit. Alleen bij *P. catenifer coronalis* ontbreken foto's. Niet zo verwonderlijk overigens, want van deze ondersoort zijn slechts vier exemplaren bekend. En die slijten hun dagen allemaal in een fles alcohol op een stoffig schap in een zoologisch museum. De vier slangen stammen van een kleine eilandengroep voor de kust van Californië. Op een van de vier vulkanische eilanden, Coronado Sur, zijn drie exemplaren gevonden; van het vierde is de exacte vindplaats niet bekend. Hoewel in de afgelopen jaren intensief is gezocht naar deze soort, zijn sinds 1932 (!) geen exemplaren meer gevonden.

Een andere zeldzame gast is *P. lineaticollis gibsoni*. Van dit dier, dat een klein verspreidingsgebied kent in Guatemala en Mexico, staan wel foto's in het boek. En dat is niet zo verwonderlijk, want Hirschhorn is een van de weinigen die deze ondersoort in het terrarium verzorgt. Nu maar hopen dat hij er te zijner tijd in slaagt deze prachtige soort na te kweken.

Het boek sluit af met een korte handleiding voor het tellen van schubben en een uitgebreide determinatietabel. Lovenswaardig is de vermelding aan het slot van het boek van de websites van de beide auteurs, zodat het voor de lezer zelfs mogelijk is om voor eventuele vragen bij deze ervaren rotten aan te kloppen.

Helaas is het boek alleen in het Duits verkrijgbaar. Het zou wenselijk zijn als een uitgever ook een Engelse vertaling op de markt zou brengen, want literatuur over *Pituophis* is relatief schaars, zeker op dit buitengewoon hoge niveau.

Dieter Hirschhorn & Bernd Skubowius: Bullennattern, Gofphernattern, Kiefernattern. Die Gattung Pituophis. Natur und Tier Verlag, Münster, 2011. Winkelprijs: € 24,80.

exact habitat of the snakes, not to mention that the data does not refer to the micro or meso-climate. Nevertheless they have provided an indication for yearly temperature and humidity cycles, which should be mimicked as much as possible in the terrarium.

The images provided for each subspecies description are, without a doubt, of good quality. Only for the *Pituophis catenifer coronalis* are there no images. Not surprisingly, because this subspecies has only four known specimens. And they reside in a bottle filled with alcohol and sit on a dusty shelf at a zoological museum. The four snakes derive from a small island group off the coast of California. On one of the volcanic active islands, Coronado Sur, they have found three specimens; the exact location where the fourth has been found is unknown. However they have searched intensively for this type, they have not found any specimens since 1932 (!).

Another rare guest is *Pituophis lineaticollis gibsoni*. This animal, which has a small habitat in Guatemala and Mexico, they have managed to publish images of, in the book. Also this is not surprising as Hirschhorn is one of the few who cares for this subspecies in his terrarium. Now let's hope he succeeds in breeding this beautiful species.

The book finishes with a short instruction on how to count scales and also provided is an extensive identification table. Commendable is the reference to the websites of both authors, so the reader can 'knock on their door' with questions.

Unfortunately the book is only available in German. It would be preferable that the publisher also creates an English translation, because literature regarding *Pituophis* is relatively scarce, especially at the high level of this book.

Translation into English by Jos Meijer.
English corrections: Mark Wootten.